

POLITIKA FRANKLINA D. ROOSEVELTA PREMA VELIKOJ BRITANIJI OD ULASKA U DRUGI SVJETSKI RAT DO ATLANTSKE POVELJE

Danijel Jurković *

UDK: 327(410:73)“1941”
341(094.2)“1941”

Pregledni rad

Primljeno: 2. IV. 2019.

Prihvaćeno: 12. XII. 2019.

SAŽETAK

U radu se razmatra postupanje političkoga vrha Sjedinjenih Američkih Država (SAD) prije ulaska u Drugi svjetski rat, odnosno do potpisivanja Atlantske povelje. Postupci Franklina Delana Roosevelta protiv Njemačke na Atlantskom oceanu te provokacije i ultimatumi Japanu bili su pokušaj izazivanja njihove objave rata SAD-u. Roosevelt je zapravo tražio opravdanje pred američkom nacijom za izravnu konfrontaciju sa silama Osovine. Politika SAD-a prije i tijekom Drugoga svjetskog rata bila je slojevita, a poslije se (u historiografiji) uvriježilo mišljenje da je SAD vodio politiku izolacionizma kad ga je „iznenada“ napao Japan. Uz taj problem, u radu se prikazuje i „neformalni brak“ SAD-a i Velike Britanije ugovoren preko specijalnih poslanika.

Ključne riječi: Franklin Delano Roosevelt, Sjedinjene Američke Države, izolacionizam, specijalni poslanik, „neformalni brak“, neslužbeni ulazak u rat, Atlantska povelja.

UVOD

Službena historiografija politiku američkoga predsjednika Franklina D. Roosevelta prikazuje demokratskom na globalnoj razini i miroljubivom na unutarnjem planu. U tom kontekstu je Roosevelt, usprkos osobnoj naklonosti prema Britaniji i odbojnosti prema Hitlerovoj Njemačkoj, uveo Sjedinjene Američke Države u Drugi svjetski rat na britanskoj strani prvenstveno zbog japanskoga napada na američku vojnu bazu Pearl Harbor. Slijedom toga, aktivno vojno učešće SAD-a u ratu na britanskoj strani bilo je posljedica japanskih vojnih aktivnosti, a ne Rooseveltove osnovne namjere da pomogne Velikoj Britaniji u ratu protiv Njemačke.

* Danijel Jurković (jurkovic10@gmail.com) je magistar povijesti i edukacije povijesti, magistar komunikologije te doktorand na studiju povijesti na Fakultetu hrvatskih studija, uposlen je kao stručni suradnik na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu.

Usporedo s ovim opisom „iznuđenoga“ ulaska u rat, u službenoj američkoj historiografiji koristi se pojam „izolacionist“ za one istaknute ličnosti američkoga društvenog života koje su se suprotstavljale Rooseveltovoj pomoći Velikoj Britaniji i njezinim saveznicima u razdoblju koje je prethodilo službenom američkom ulasku u rat nakon japanskoga napada na Pearl Harbor (Vukadinović 2008a: 47). Međutim, dostupni izvori upućuju na zaključak suprotan ovoj široko rasprostranjenoj tezi – koja je još uvijek prisutna i u formalnom obrazovanju (hrvatski osnovnoškolski i srednjoškolski udžbenici povijesti izolacionizam uvijek vežu uz SAD, gotovo kao sintagmu, pri čemu se vođenje takve politike prekida u trenutku kad SAD biva izravno ugrožen ratom) – da se SAD nije htio miješati u svjetska (europska) zbivanja sve do trenutka kada ga je iznenadno i silovito napao Japan te nije imao drugih mogućnosti osim odgovoriti jednakom mjerom – ratom. Usto treba obratiti pažnju na agresivnu američku politiku prema susjedima od 19. stoljeća pa do izbijanja Drugoga svjetskoga rata (Zinn 2012: 446–447), pri čemu SAD ne vodi agilnu politiku prema Europi. Inače, oko šest tisuća Amerikanaca odbilo se boriti u Drugom svjetskom ratu te je završilo u zatvoru (Zinn 2003: 91).

Na temelju istraživanja američkoga javnoga mnijenja 1940. i 1941., odnosno tijekom Drugoga svjetskog rata, uočljivo je da je protiv sudjelovanja SAD-a u ratu bila većina Amerikanaca, a ne samo dio elite naklonjene Hitlerovoj Njemačkoj. U Gallupovoj anketi iz rujna 1939. čak 94 posto ispitanika protivilo se ulasku u rat. Protivljenje je čak poraslo na 96,5 posto u prosincu, no ujesen 1941. počinje opadati do oko 80 posto (Weber 2008). Razlog tome je ponajprije okolnost da biračko tijelo nije imalo neposrednih predodžbi o događanjima u Europi, a životni standard bio je mnogo viši nego u (naj)razvijenim europskim državama (Vukadinović 2008a: 446–447). Ovaj stav većine građana odražavao se u odlukama Kongresa, koji je pred Drugi svjetski rat donio niz tzv. zakona o neutralnosti, od kojih je prvi donesen 1935., iz čega proizlazi da je dio političara uočio imperijalne tendencije u društvu početkom 1930-ih te ih je ovim zakonom pokušao zaustaviti. Zakon o neutralnosti branio je prodaju ili slanje oružja bilo kojoj državi u ratu i upozoravao američke državljane da odluče li putovati na brodovima zaraćenih strana, to čine na vlastitu odgovornost (Graubard 2010: 227). Zapravo će se svake godine ovaj zakon morati potvrđivati zbog toga što su pritisci onih koji su željeli uvući SAD u rat bili vrlo snažni.

S obzirom na ovakve stavove građana i većine političara, očito je Rooseveltova probritanska politika prije službenoga ulaska SAD-a u rat bila manjinska te je nailazila na snažan otpor. U vezi s tim treba naglasiti da su Njemačka, koja je bila u ratu s Britanijom od 3. rujna 1939., i Japan, s kojim je SAD bio u ratu od 7. prosinca 1941., bili u savezništvu tek od 27. rujna 1940., što ukazuje na to da je, promatrano na formalnoj razini, njemačko-japansko savezništvo nastalo kao posljedica Drugoga svjetskog rata. Tome ide u prilog i činjenica da su, dva dana nakon što su njemačke postrojbe napale Sovjetski Savez, zapovjedništva japanske kopnene vojske i ratne mornarice donijela „24. lipnja 1941. odluku da se do daljnjega neće upletati u njemačko-sovjetski rat“ (Snyder 2018: 191). Nasuprot tome, Rooseveltova želja da sudjeluje u britansko-njemačkom sukobu postojala je i prije nego što su se logikom spojenih posuda SAD i Njemačka našli u ratu na suprotnim stranama.

Usljedi svega navedenoga, cilj ovoga rada je pokazati da se Rooseveltova namjera da pomogne Britaniji u ratu protiv Njemačke ne može odijeliti od američkoga službenoga ulaska u rat na britanskoj strani. Preciznije rečeno, nije točna teza da je američka politika pod Rooseveltovim vodstvom pomagala Britaniji „do jedne razine” bez da se i sama faktično našla u ratu te da je ulazak SAD-a u rat bio uvjetovan japanskim napadom. Međutim, sudjelovanje u ratu na britanskoj strani zahtijevalo je spomenuto opravdanje zbog toga što se većina građana protivila aktivnom vojnom učešću SAD-a u ovom sukobu. Ovaj zaključak moguće je donijeti na temelju neprijepornih, javno dostupnih činjenica, navedenih u američkoj literaturi, iz kojih nedvojbeno proizlazi da je Rooseveltova politika nastojala pomoći Britaniji, te je i prije službenoga ulaska SAD-a u rat bila cjelovita i podrazumijevala je američko učešće u britansko-njemačkom sukobu koji s kasnijim japanskim napadom na američku vojnu bazu Pearl Harbor nije imao neposredne veze. Nadalje, zbog javnoga mnijenja Roosevelt je politiku pomoći Britaniji provodio u tajnosti, vještom političkom manipulacijom, prelazeći preko zakona i skrivajući činjenice od američke javnosti.

Međutim, ova politika je obznanjena i prije napada na Pearl Harbor, u Atlantskoj povelji, zajedničkoj izjavi Roosevelta i Churchilla o američko-britanskom savezništvu. Budući da je potpisana 14. kolovoza 1941. i da se to nije dogodilo u tajnosti, očito SAD najkasnije od toga datuma nije skrivao sudjelovanje u ratu na strani Velike Britanije, a protiv Njemačke. Međutim, čak i ako se neprijepornim prihvati puna pomoć SAD-a britanskim ratnim ciljevima, dvojbena ostaje u kojoj mjeri je SAD „pomagao” Britaniji u borbi s Njemačkom, a do koje razine je Roosevelt aktivno sukreirao ovo stanje.

U ovom radu bit će objašnjeno kako je SAD pod Rooseveltovim vodstvom ne samo aktivno, premda prikriveno, sudjelovao u Drugome svjetskom ratu, nego i kako je utjecao na zaoštavanje odnosa Britanije prema Njemačkoj i prije početka rata. Prije početka rata SAD je već bio uključen u zbivanja koja će do njega dovesti. Selektivnim izvještavanjem u javnosti je stvorena slika o pozitivnom ili neutralnom SSSR-u i o posve negativnoj Njemačkoj. To je vidljivo u slučaju podjele Poljske, kad su Njemačka i SSSR podijelili plijen, no radilo se o dvostrukim kriterijima (Bohlen 1976: 97; Deutscher 1977: 383; Donnelly 2005: 86; Buchanan 2008: 367). Snažna osuda i mogući rat protiv obje države bio bi svakako teži izazov od scenarija koji se naposljetku odvio.

NESLUŽBENI ULAZAK SAD-a U DRUGI SVJETSKI RAT

Početak 1938. Roosevelt je s grupom svojih ključnih političkih suradnika zauzeo jasan stav o političkim događajima u Europi, što je podrazumijevalo poticanje britanskoga vrha na zaoštavanje odnosa s Njemačkom. Winston Churchill (2002: 154), izraziti protivnik Hitlerove Njemačke i britanski premijer u vrijeme ulaska SAD-a u rat, u svojim memoarima navodi da je Sumner Welles, pomoćnik američkoga ministra vanjskih poslova, 11. siječnja 1938. posjetio britanskoga veleposlanika u Washingtonu radi prijedloga da se preuzme inicijativa te da se pozovu određeni

predstavnicima vlada u Washingtonu kako bi se raspravilo o dubljim uzrocima političke situacije u Europi. Postavio je uvjet da se najprije raspravi s britanskom vladom, a da ostale vlade (i svijet) ne budu informirane o zaključcima razgovora. Britanski premijer Neville Chamberlain na ovu ponudu je odgovorio u diplomatskoj formi, navevši da cijeni povjerenje predsjednika Roosevelta, ali da ulaže ogromne napore u sporazume s Njemačkom i Italijom. Predložio je odgodu ovoga plana zbog toga što je on bio u suprotnosti sa stavovima britanske vlade o aktualnim događanjima. Roosevelt je pisanim putem odgovorio Chamberlainu da pristaje (s razočarenjem) na odgodu svoga prijedloga zbog zalaganja britanske vlade da riješi situaciju, ali ga brinu trenutna zbivanja, osobito talijanska okupacija Abesinije i japanska politika na Dalekom istoku (Churchill 2002: 154–155), odnosno japanska strateška pozicija u jugoistočnoj Aziji. Ova prepiska, vješto skrivena od američke javnosti, ukazuje na Rooseveltovu namjeru da aktivno sudjeluje u zbivanjima u Europi na način da je zauzeo jasan stav protiv Njemačke i Italije. Posebna važnost ovoga plana bila je u tome što je on prethodio njemačkom zauzimanju Austrije i Čehoslovačke 1938.

Daljnje protivljenje ovom Rooseveltovom planu vidljivo je iz odluke onog dijela američkih političara koji su mu se protivili, iz čega se može zaključiti da plan nije ostao skriven. U siječnju 1938. Predstavnički je dom gotovo prihvatio ustavni amandman kojim se zahtijeva nacionalni referendum za objavu rata, osim u slučaju napada na SAD. Roosevelt se osobno zauzeo za sprječavanje njegova prihvaćanja (Kissinger 2000: 339–340). Ovaj amandman kao i Rooseveltov stav o njemu ukazuju na to da je još početkom 1938. Rooseveltova politika nailazila na odbijanje ne samo u britanskom, nego i američkom političkom vrhu. Međutim, Roosevelta to nije pokolebalo, a i postupci Njemačke išli su mu na ruku. U rujnu 1938. je istaknuo da svi koji računaju na sigurnu pomoć SAD-a u slučaju rata u Europi griješe jer zakoni o neutralnosti priječe i dostavu zrakoplova Francuskoj, koje je ona već kupila. Rooseveltova poruka „Ovo je vaš rat, a ne naš” (Buchanan 2008: 224), kao što će se naknadno pokazati, bila je posve kontradiktorna.

Nakon čuvenoga govora u Chicagu o „stavljanju u karantenu” nekih država, 26. listopada, ni četiri tjedna nakon Münchenskog sporazuma, Roosevelt će se ponovno vratiti toj temi te će u radijskom obraćanju forumu *Herald Tribunea* istaknuti „da ni mi ni druge nacije nećemo prihvatiti razoružanje dok se susjedne zemlje naoružavaju do zuba. Sve dok ne nastupi opće razoružanje, moramo se nastaviti naoružavati. To je korak koji ne volimo i ne želimo napraviti. No, sve dok ne nastupi opće ukidanje ofenzivnoga oružja, uobičajena pravila nacionalnoga opreza i zdravoga razuma nalažu nam da budemo spremni” (Kissinger 2000: 341). Krajem listopada Roosevelt će otići mnogo dalje, te će u posebnim razgovorima s premijerom Chamberlainom predložiti projekt kojim namjerava eskivirati zakone o neutralnosti unatoč tome što ih je sam nedavno potpisao. Na taj će se način u Kanadi, u blizini američke granice, podići britanski i francuski pogoni za sklapanje zrakoplova pri čemu će SAD osigurati dijelove, a montaža će biti prepuštena Britaniji i Francuskoj. Taj će projekt biti u okviru zakona o neutralnosti jer će dijelove (navodno) činiti civilni materijal. Usto je Roosevelt istaknuo da imaju osigurana američka sredstva u slučaju rata protiv diktatora (Kissinger 2000: 341). Ova izjava je imala konkretnu posljedicu u Roosevelt-

tovom zahtjevu upućenom Kongresu za reviziju zakona o neutralnosti i odobrenju gotovo 1,4 milijarde dolara za naoružanje, 732 milijuna za vojsku i 408 milijuna za mornaricu (Graubard 2010: 233).

Nakon toga su uslijedili daljnji pritisci na premijera Chamberlaina, koji su postupno izlazili u javnost. Već 14. travnja 1939. novinari Drew Pearson i Robert S. Allen izvješćuju da je 16. ožujka Roosevelt poslao ultimatum Chamberlainu u kojem zahtijeva da se britanska vlada snažnije usprotivi Njemačkoj. U protivnom više neće moći računati na moralnu i materijalnu podršku SAD-a u vidu prodaje zrakoplova. Efekt je odmah bio vidljiv. Chamberlain je 17. ožujka u govoru u Birminghamu oštro napao Hitlera, a već dva tjedna poslije britanska se vlada službeno obvezuje da će ući u rat u slučaju njemačko-poljskoga sukoba. William Bullitt, uslijed stvaranja Češko-moravskog protektorata, telefonirao je Rooseveltu radi hitnog ukidanja zakona o neutralnosti (Weber 2008).

Pritisci na Chamberlaina urodili su plodom, što se očitovalo u tajnom američko-britanskom sporazumu iz travnja 1939. Kako navodi Kissinger: „Tijekom istog mjeseca, travnja 1939., SAD će se polagano približiti *de facto* vojnoj suradnji s Velikom Britanijom. Sporazum dviju zemalja omogućit će Kraljevskoj mornarici da sve svoje snage koncentrira na Atlantiku, dok će SAD glavninu svoje flote prebaciti na Pacifik. Podjela rada dala je naslutiti da SAD preuzima odgovornost za obranu britanskih posjeda u Aziji od Japana“ (Kissinger 2000: 343). Dakle, SAD i Britanija su u travnju 1939. potpisali sporazum o vojnoj suradnji kojim su definirane interesne sfere. Nadalje, osim interesnih sfera u pitanju je bilo nešto što je Roosevelt započeo, a njegov nasljednik nastavio – *preuzimanje odgovornosti za obranu britanskih posjeda* diljem svijeta. Počelo je na Dalekom istoku, a kulminiralo u Grčkoj 1947. Trumanovom doktrinom. U travnju 1939. radilo se o britanskim kolonijama, a 1947. o britanskoj interesnoj sferi dogovorenoj sa Sovjetskim Savezom.

Sporazum iz travnja 1939. itekako je važan jer on nije mogao biti povezan s napadom na Poljsku i s njemačko-sovjetskim paktom o nenapadanju, koji su se zbili naknadno. Štoviše, upravo je ovaj sporazum prisilio njemačku politiku na traženje „slamke spasa“ u suradnji sa Sovjetskim Savezom jer je Britanija usporedo s SAD-om potpisala isti sporazum i s Poljskom. Također, vidljivo je kako je netočno da je SAD bio „iznenađen“ japanskim napadom na Pearl Harbor s obzirom na to da je američka mornarica nadzirala ne samo svoje vojne baze u Aziji, nego i „britanske posjede u Aziji“, odnosno britanske kolonije. Nužno je podsjetiti da Japan u vrijeme potpisivanja američko-britanskoga pakta u travnju 1939. nije bio u vojnom savezu s Njemačkom. Na to se poziva i Kissinger (2000: 317), a već je spomenuto da je upravo za Staljina to bio opasan događaj u kojem su Njemačka, Italija i Japan potpisali Trojni pakt, uz obavezu da stupe u rat protiv svake zemlje koja pristupi britanskoj strani. Na papiru je sporazum obvezao potpisnike da pomažu jedni drugima, ali je djelovanje Japana bilo diktirano vlastitom strategijom, a ne obvezama prema partnerima, te je neodlučna strategija Japana bila usmjerena zbog straha od intervencije u prvom redu SSSR-a i SAD-a (Ford 2006: 23).

SAD je, dakle, pozornost usmjerio na Pacifik, gdje ga je navodno Japan poslije „iznenadio neočekivanim napadom“. Kad se odbaci ova fraza, očito je da se Britanija spremala za blokadu Njemačke na Atlantiku, a sporazumom s SAD-om u travnju 1939. to je i formalizirano. Taktika je bila da Velika Britanija, Francuska i neutralne države nametnu potpunu blokadu Njemačkoj, što bi vjerojatno izazvalo nekakav njemački odgovor, a u propagandne svrhe blokada se treba temeljiti na humanitarnim razlozima. Nadalje, istinitost ovih navoda potvrđuje i američki veleposlanik u Italiji William Phillips, koji je u svojim memoarima priznao da se već krajem 1938. Rooseveltova administracija svrstala na stranu Britanije i Francuske, no tijekom rata, zbog svoga položaja, nije mogao takve izjave iznijeti u javnosti bez odobrenja Washingtona (Weber 1983). Preuzimanjem „obrane britanskih posjeda u Aziji od Japana“ (prije britansko-japanskih sukoba) SAD je rasteretio britanske (podmorničke) snage i omogućio im grupiranje protiv Njemačke. Dakle, suprotno „tvrdnjama o japanskom iznenadnom napadu kao razlogu američkog ulaska u rat“, SAD je do napada na Pearl Harbor aktivno sudjelovao na britanskoj strani u ratu.

Ratifikacija ovog tajnog sporazuma popraćena je žestokom kampanjom u američkom tisku u kojem je okosnica bila Rooseveltov govor u kojem će, „u travnju 1939., niti mjesec dana nakon nacističke okupacije Praga, Roosevelt agresiju na male zemlje prvi put označiti kao opću prijetnju američkoj sigurnosti“ (Kissinger 2000: 341). U mjesecima koji su prethodili njemačkoj invaziji na Poljsku i francuskoj i britanskoj objavi rata Njemačkoj, Roosevelt je najviše pozornosti posvetio slamanju domaće opozicije. Još početkom 1939. zatražit će reviziju zakona o neutralnosti uz objašnjenje da „mogu biti nepredvidivi i nepravični, te zapravo pomoći agresoru i uskratiti pomoć žrtvi“, ali je Kongres triput odbio njegov prijedlog, čime se iskristaliziralo izolacionističko raspoloženje (Kissinger 2000: 343). U međuvremenu, dok su Njemačka i Sovjetski Savez u skladu s odredbama tajnoga sporazuma okupirali Poljsku, a SSSR testirao svoje snage na hrabroj Finskoj za vrijeme tzv. lažnoga rata potkraj 1939. i tijekom 1940. (Best 2006: 130; Goluža 2010: 96), Roosevelt je imao druge planove. Godine 1939. i 1940. radio je na tri glavna cilja: uvjeravanju Kongresa da popusti oko odredbi zakona o neutralnosti, omogućavanju kupnje i otpremanju neophodne ratne opreme iz SAD-a te nastavljanju manipuliranja političarima i medijima s obzirom na legitimnost borbe za treći predsjednički mandat (Graubard 2010: 232–233).

ROOSEVELTOVA POLITIKA OD POČETKA DRUGOGA SVJETSKOG RATA DO POTPISIVANJA ATLANTSKE POVELJE

Kako ističe Kissinger, „takozvani Četvrti zakon o neutralnosti od 4. studenog 1939. dopušta zaraćenoj strani da kupi oružje i municiju od SAD-a pod uvjetom da plati u gotovini i preveze kupljenu robu vlastitim ili neutralnim brodovima“ (Kissinger 2000: 343–344). Na taj će način Roosevelt uvjeriti Kongres, koji je nekoliko godina prije nadmoćnom većinom izglasao niz zakona o neutralnosti, da odobri veću pomoć Britaniji, što je izazvalo veliko protivljenje javnosti. Roosevelt je u studenom

1939. uspio pridobiti Kongres da opozove embargo na oružje i dopusti isporuku streljiva i druge robe po načelu plati i nosi, prema kojemu je SAD prodavao robu u Britaniju i Francusku, mada je zakon o neutralnosti bio jednak za sve. Zauzvrat je SAD zahtijevao slobodan i jednak pristup britanskom tržištu, uklanjanje sustava povlaštenih cijena, odnosno napuštanje prijeratnih snova o zadržavanju posebnih odnosa s bivšim britanskim kolonijama i dominijima (Donnelly 2005: 97; Best 2006: 158). Rasli su izdaci za obranu kao i proširenje ratne mornarice, dok su zapadni saveznici mogli slobodno doći po oružje, ali su ga morali plaćati u gotovini i sami se pobrinuti za prijevoz (Sellers, May i McMillen 1996: 333; Kurtović 2005: 117–118). Roosevelt je zatražio povećanje proizvodnje na pedeset tisuća zrakoplova godišnje u odnosu na dotadašnjih dvanaest tisuća.

Uza sve to Roosevelt će pronaći rješenje kako pridobiti američku javnost. U rujnu će Velikoj Britaniji prepustiti pedeset (navodno zastarjelih) razarača u zamjenu za baze na osam britanskih lokacija, od Newfoundlanda do kopnenoga dijela Južne Amerike (Sellers, May i McMillen 1996: 334). Za pedeset razarača dobio je ugovor o najmu, na devedeset devet godina, britanskih zračnih i pomorskih baza na Karibima i Newfounflandu, koje je pridodao bazama na Karibima, i to oko Božića (Harriman i Abel 1978: 30; Gilbert 2008: 893). Nagodba s Britanijom „razarači za baze” navela je oporbu i medije da posumnjaju poštuje li Roosevelt ustavne odredbe, no unatoč tome uspješno je izbjegao veće afere u medijima.

Churchill će poslije izjaviti da su razarači bili neprocjenjivo važni za obranu Britanije, dok su baze bile neupotrebljive zbog velike udaljenosti od mogućih ratišta. Zanimljivo je da su na nekim lokacijama već postojale američke baze (Kissinger 2000: 345). Baze za američku mornaricu na Karibima bile su (trenutačno) dobar dogovor za obje strane, no Churchillu je išlo na ruku to što je Roosevelt obećao da je ova trampa tek kraj američke neutralnosti i početak ulaska u rat, dok je istoga mjeseca (rujna) Kongres prihvatio prvi mirnodopski zakon o regrutaciji u američkoj povijesti. Američki brodovi često su izvještavali Britaniju i Francusku o kretanju njemačkih brodova. Primjerice, 27. siječnja 1940. američka krstarica *Trenton* izvijestila je o kretanju njemačkih trgovačkih brodova (Weber 2008). Roosevelt je 30. prosinca 1940. na radiju objavio: „Ako Britanija padne svi ćemo mi, u obje Amerike, biti na nišanu... Moramo svom snagom i svim raspoloživim sredstvima proizvoditi oružje i brodove” (Harriman i Abel 1978: 30).

Roosevelt je u ljeto 1940. presložio svoj kabinet okrećući leđa *New Dealu*, odnosno težeći domaćim reformama i regrutirajući istaknute republikance radi provođenja daljnjih vojnih planova. Naime, 19. lipnja je dvojicu najpoznatijih prosavezničkih republikanaca imenovao ministrima – Henryja L. Stimsona ministrom rata te Franklina Knoxa ministrom mornarice (Graubard 2010: 234; Schulzinger 2011: 159). Stimson, Taftov ministar rata i Hooverov državni tajnik, koji je tada imao 72 godine, najprije je zahtijevao da se ukinu zakoni o neutralnosti i uvede vojna obuka. Knox je pak bio potpredsjednički kandidat Republikanske stranke na izborima 1936. te je otvoreno zagovarao podršku Britaniji u slanju naoružanja i milijun američkih vojnika (Schulzinger 2011: 160). Roosevelt je 2. kolovoza 1940. predložio osnivanje službe za novačenje, a prijedlog je zaživio već u rujnu te je uključivao godinu dana

vojnoga roka i odredbu da će novaci služiti samo na zapadnoj hemisferi. Nisu ga spriječila ni mirovna udruženja i organizacije poput Gold Star Mothers (žena čiji su sinovi stradali u posljednjem ratu), koje su zatrpale Kongres pismima da su otvoreno protiv regrutacije (Schulzinger 2011: 160).

Rooseveltu je pogodovalo i to što su Republikanska stranka i Wendell Willkie, njihov kandidat na predsjedničkim izborima, imali sličan stav o ovome pitanju. Rooseveltov je mandat bio donekle upitan jer bi to bio njegov treći mandat, što bi bio presedan u američkoj povijesti. On je 30. listopada obećao američkim majkama: „Rekao sam ovo ranije i reći ću i ponovno, i ponovno i ponovno: vaši momci neće biti poslani ni u kakve ratove u stranim zemljama“ (Schulzinger 2011: 160). Javnosti je ovo bilo dovoljno. Roosevelt je ponovno izabran 5. studenog s 55 % glasova, što je bila najmanja prednost u njegovoj predsjedničkoj karijeri (Schulzinger 2011: 160). Prema ustavnom pravu, osoba je mogla biti birana najviše dva puta za predsjednika SAD-a, no presudio je strah od neiskusna predsjednika. Sad kad je vlast bila učvršćena, moglo se nastaviti s „problemom Britanije i Njemačke“. Stalno se navodilo da je rat u Europi na pomolu i da SAD mora imati aktivnu ulogu u obrani slobode i demokracije, pri čemu su birači prihvatili ogroman program naoružanja koji premašuje zahtjeve obrane SAD-a. Na tržištu rada situacija nije bila nimalo zadovoljavajuća, a federalni i državni rashodi neprestano su rasli. Kako navodi Churchill (2002: 494–495), izbori su održani 5. studenoga, a 2. studenoga Roosevelt je istaknuo: „Naša je politika da pružamo najveću moguću materijalnu pomoć zemljama koje odolijevaju agresiji s onu stranu Atlantskog i Tihog oceana“, dok je tri dana nakon izbora izrekao da je „praktično pravilo“ za dodjeljivanje ratnoga materijala iz američke proizvodnje. Ono se moralo podijeliti ravnomjerno, otprilike pola-pola između vojnih snaga SAD-a i britanskih i kanadskih snaga. Godine 1940., uslijed napora Roosevelta i njegovih ljudi, uvelike će se povećati obrambeni proračun i uvjeriti Kongres da uvede mirnodopsku regrutaciju. U studenom, Roosevelt je kontrolirao malu grupu poljskih emigranata, tzv. vladu u izbjeglištvu, dajući joj upute, a ona je ujedno bila političko predstavništvo nekoliko milijuna Poljaka.

Roosevelt je 9. travnja 1940. zamrznuo sva norveška i danska sredstva (u SAD-u) pod izgovorom da ih želi sačuvati od pada u njemačke ruke, a 15. svibnja 1940. nizozemska i belgijska vlada u izbjeglištvu preuzimaju ih u svoje vlasništvo i zamrzavaju svoju imovinu u SAD-u (Weber 2008). Roosevelt je već 1. lipnja izdao nalog Ministarstvu rata i Ministarstvu mornarice u kojem iznosi koliko bi se oružja moglo odvojiti za Britaniju i Francusku, što se već 3. lipnja pripremila, a do kraja tjedna bilo natovareno u teretne vagone. Francuski predsjednik vlade Paul Reynaud ističe da mu je u telegramu od 15. lipnja 1940. SAD obećao da će Francuskoj udvostručiti pomoć ako ostanu u ratu protiv Njemačke. Nadalje, Roosevelt je 17. lipnja zamrznuo i francusku imovinu u SAD-u i obećao da će je čuvati od njemačke zapljene, a 27. lipnja 1940. ograničio je slobodno kretanje svim stranim trgovačkim brodovima u američkim lukama, potpuno suprotno međunarodnom pravu (Weber 2008).

Izvanredne mjere SAD-a ostavile su opremu za svega 1,8 milijuna vojnika, što je bio minimalan broj utvrđen za opću mobilizaciju američke vojske (Churchill 2002: 382). Roosevelt je inzistirao da SAD postane „arsenal demokracije“, obrazlažući da bi

bez masovne američke pomoći zapadne demokracije doživjele katastrofalan poraz te bi neprijatelj kontrolirao Atlantik (Parkes 1985: 656). Time bi bila ugrožena sigurnost zapadne hemisfere, uključujući sigurnost SAD-a. U kolovozu 1940. dogovorena je zajednička vojna politika SAD-a i Kanade, dok je u studenom 1940. dopušteno da američki ratni brodovi idu u potjeru za njemačkim trgovačkim brodovima (Buchanan 2008: 365; Weber 2008). Usto se SAD obvezao da će osigurati Kanadu u slučaju napada (Colby 1979: 19).

Rooseveltovi pozivi na borbu protiv nacista bit će sve otvoreniji, ali i potezi britanskih i američkih šefova glavnih stožera prije usvajanja Zakona o zajmu i najmu ići će u smjeru organizacije i dogovora oko zajedničkih sredstava (Kissinger 2000: 347). Izolacionistički tabor uzburkao se kada je 17. prosinca 1940. objavljen Zakon o zajmu i najmu, a Roosevelt je zatražio od Kongresa njegovu potvrdu. Radilo se o tome da se zajam i najam stave na raspolaganje svakoj zemlji čija je obrana vitalno važna za SAD. Roosevelt nije mogao nastupati brže nego što bi to mogli podnijeti Kongres i javno mnijenje, te je do ožujka 1941. čekao da Kongres izglasa ovaj zakon. Kongres je proglasio Zakon o zajmu i najmu 11. ožujka 1941. te je kao pomoć Britaniji i saveznicima (Schulzinger 2011: 161; Snyder 2018: 182) za oružje i ostale zalihe izdvojen velik novac – sedam milijardi dolara. Za provedbu plana bio je zadužen Harry Hopkins, Rooseveltov glavni savjetnik i produžena ruka na terenu (Harriman i Abel 1978: 40, 43). Ovo je bio jedan od načina da se stalno i sigurno šalju oružje i glavne sirovine u Britaniju, unatoč zakonu o neutralnosti, i to bez plaćanja i bez ikakva opravdavanja (Harriman i Abel 1978: 30). Britanija više nije mogla plaćati pa je SAD pravilo plati pa nosi zamijenio pravilom zajma i najma, što je značilo da se kao zajam daje roba a ne novac, odnosno taj zajam trebat će se vratiti u obliku proizvoda i strateških baza te poslije trgovačkih povlastica i interesnih sfera. Roosevelt je uspio „iznajmljivanjem“ udovoljiti britanskim potrebama i stvoriti alternativu politici beskonačnih zajmova (Kershaw 2017: 231).

Roosevelt je postupcima protiv Njemačke na Atlantiku te provokacijama i ultimatumima Japanu pokušao izazivati Japan da objavi rat SAD-u kako bi se pred američkim građanima opravdao ulazak u rat. Kao specijalni poslanik predsjednika Roosevelta (kod Churchilla i Staljina) pojavljuje se William Averell Harriman, kojemu je misija bila sklapanje „nezakonita braka“ između SAD-a i Britanije, odnosno SAD bi pružao pomoć Britaniji kao savezniku, iako formalno ostaje neutralan u ratu protiv sila Osovine (Harriman i Abel 1978: 8). Nadalje, predsjednik Roosevelt je 18. veljače 1941. izložio Harryju Hopkinsu i Harrimanu što se od Harrimana očekuje: „Želim da odete u London i da preporučite sve što bismo mogli učiniti, nadomak ratu, da pomognemo Britanskom Otočju da se održi. Harriman treba da bude predsjednikov osobni predstavnik. Treba da izvještava Bijelu kuću, a ne State Department... To ne slični ničemu što ste ikad prije čuli, ali ne znači da to nije izvrsna zamisao. Nećemo njegovo ime slati Senatu, jer to neće biti ta vrsta dužnosti; to ne spada tamo“ (Harriman i Abel 1978: 25, 27).

Dok je Kongres raspravljao o Zakonu o zajmu i najmu, SAD je krenuo u pokušaj vojnoga sukoba s Njemačkom. Između 29. siječnja i 27. ožujka 1941. u Washingtonu su se tajno sastali vojni predstavnici Britanije i SAD-a te su koordinirali vojnu

strategiju u slučaju ulaska SAD-a u rat. Stvoren je obrazac po kojem se djelovalo u ratu. Iako se dvije strane nikad nisu u potpunosti dogovorile oko svega (Britanci su željeli očuvati imperij, dok su Amerikanci vidjeli rat kao priliku da postanu prva sila svijeta), dogovoreno je se da sva sporna vojna pitanja rješavaju usvajanjem prijedloga američkog šefa pomorskih operacija Harolda R. Starka – u slučaju rata i s Japanom i Njemačkom, SAD i saveznici najprije će se boriti protiv Njemačke, bez obzira na to tko ih napadne prvi. Razgovori su završili dogovorom 27. ožujka te su dvije strane usvojile plan ABC-1, čime su prihvaćene i Starkove ideje, a samim time koordinacija Britanije s SAD-om, pri čemu je SAD bio nadležan za provođenje akcija (Ford 2006: 25; Schulzinger 2011: 162). Prema tome, Britanija nije imala velik utjecaj na donošenje strateških odluka na Dalekom istoku, dok je SAD imao samo 15% svojih ratnih snaga upregnutih u sukobu s Japanom, a ostalo je usmjereno na rat s Njemačkom (Overy 1996: 321). Ujedno je Churchill pozvao Harrimana na sastanke odbora ratne vlade zadužene za bitku na Atlantiku, što je bila izuzetna povlastica za jednog „stranca”¹ (Harriman i Abel 1978: 42). Upravo zbog neočekivanog napredovanja rata u Europi, Britanija je morala širiti obavještajnu službu, a usto je potreba ukazivala da će biti potrebna suradnja s SAD-om (Gilbert i Finnegan 1993: 33; Deacon 1980: 232).

Od potpisivanja Zakona o zajmu i najmu pa do 7. prosinca 1941. država se užurbano pripremala za rat. Odbor za obranu SAD-a kroz pomoć saveznicima formiran je u ožujku. Inače, Roosevelt je sa suradnicima pokrenuo organizaciju za obranu Amerike, a među prvima koji je donirao novac tog udruzi bio je J. P. Morgan (Weber 1983). Vlada je 30. ožujka u američkim lukama zadržala šezdeset pet brodova sila Osovine (Graubard 2010: 238). Idući mjesec je Roosevelt uveo razlikovanje između patrole i konvoja (Schulzinger 2011: 162–163) jer je bilo dosta suprotstavljanja konvojima. Daleko od očiju javnosti poslao je mornaricu u ratnu zonu te je 9. travnja postignut dogovor s danskim ministrom vanjskih poslova. Britanski konvoji imali su strašne gubitke pa je plan bio da se pruži američka pratnja sve do Islanda. Sredinom travnja Churchill je naredio da se obustave tjedne obavijesti o potopljenim brodovima i da se objavljuju mjesečna priopćenja: „Objaviti zastrašujuće podatke – dokazivao je Churchill – značilo bi pružiti pomoć i okrepu neprijatelju” (Harriman i Abel 1978: 43–44). Činjenice su se morale prikriti da bi se pridobilo američko javno mnijenje, a domaće stanovništvo sačuvalo borbeni moral. Iako je Roosevelt istaknuo poteškoće ovih pratnji, izjavo je da je „pripravan ići onoliko daleko koliko američko javno mnijenje dopušta”, odnosno da treba suptilno varati. „Ono što danas treba činiti”, tvrdio je, „to je tovariti opskrbu za Britaniju na američke trgovačke brodove, pružiti tim brodovima pratnju američke ratne mornarice sve do Islanda, a na Islandu prekrcati teret na britanske lađe” (Harriman i Abel 1978: 38). Aktivno sudjelovanje

¹ O odnosu Harrimana i Churchilla, odnosno Churchillovu angloameričkom odnosu vidi u: Gilbert (2008). Inače, Churchillova majka Jennie Jerome je rođena u Brooklynu i imala je jako dobre veze s elitom u SAD-u. Nadalje, Churchillov sin Randolph se s Pamelom Beryl Digby vjenčao 4. listopada 1939., a u prosincu 1945. Pamela je podnijela zahtjev za razvod. Ona je bila u odličnim vezama (poslovnim i privatnim) s Harrimanom i Rooseveltom, koje je dodatno razvila tijekom rata. Njezin treći brak bio je upravo s Harrimanom 1971. godine, kao što je treći bio i Harrimanu, te je zato poznatija kao Pamela Churchill Harriman. Vidi: Ogden (1994).

na britanskoj strani prema američkim zakonima bilo je protupravno, kako navodi Kissinger (2000: 347): „U travnju 1941. Roosevelt će se još više približiti ratu, potvrdivši sporazum s danskim predstavnikom u Washingtonu (ministrom po rangu), koji dopušta američkim snagama da okupiraju Grenland.“ Stvorena je vlada u izbjeglištvu dok je Danska bila pod njemačkom okupacijom, a diplomat „bez države“ samo je potvrdio američke baze na danskom tlu. Grenland je navodno bio nužan za obranu Novoga svijeta. Roosevelt je 10. travnja objavio da Crveno more prestaje biti zona sukoba, čime je omogućena otprema zaliha britanskim trupama u regiji, a pritom se nisu kršile odredbe zakona o neutralnosti iz 1939. (Graubard 2010: 239). Američke snage tri mjeseca poslije iskrcale su se na Island, također danski teritorij, te su zamijenile britanske snage. Roosevelt će bez odobrenja Kongresa čitavo područje između tih dvaju danskih teritorija proglasiti dijelom „obrambenog sustava zapadne hemisfere“ (Kissinger 2000: 347).

Kako bi potaknuo Roosevelta da se uključi američka mornarica, Churchill je 10. travnja 1941. pisao Rooseveltu da Britanija krvari, te je i u interesu SAD-a da se britanska mornarica održi. Dva tjedna poslije Roosevelt je izdao zapovijed za patroliranje sjevernim Atlantikom sve do Islanda, uz obavještanje o kretanju njemačkih brodova. Novu zapovijed je oklijevao objaviti da ne bi dodatno uzburicao Kongres i zemlju (Harriman i Abel 1978: 72). Tek se 16. rujna američka mornarica protegnula dalje od Islanda i proširila svoju zaštitu savezničkih brodova (Harriman i Abel 1978: 49). Osamsto kilometara sjeverozapadno od Britanije SAD je obuhvatio prostor zapadne hemisfere te su američki brodovi izvještavali Britance o primijećenim podmornicama. Usto su Sjedinjene Američke Države „dobile pravo da stacioniraju razarače u pomorskim bazama na Islandu iz kojih su išli u pratnju američkih brodova koji su nosili pomoć Britaniji kao dio zakona o zajmu i najmu“ (Schulzinger 2011: 163; Kershaw 2017: 370). Suprotno međunarodnom pravu, Roosevelt je odbio priznati vlade kojima nije bio sklon, jer je imao „svoje“ vlade. Odbacio je veleposlanike okupiranih zemalja te je sklopio ugovore s veleposlanicima odnosno predstavnicima vlasti koji su mu tada dali pravo da jednostavno zauzme strana područja, kao što je slučaj bio s Grenlandom i Islandom (Weber 2008). Planovi su bili skovani mnogo prije te su se razvili u projekt zajedničke obrane Atlantskog oceana. Izgradnja baza na Islandu i uspostava zračne baze na Grenlandu, iako su Nijemci već bili postavili meteorološke stanice na istočnoj obali Grenlanda, sučelice Islandu, označile su praktički potpun ulazak SAD-a u pomorski sukob. Roosevelt 11. travnja javlja Churchill da će proširiti svoju „takozvanu sigurnosnu zonu i područja patroliranja, što je uvedeno još na početku rata, do crte koja će obuhvatiti sve vode sjevernog Atlantika zapadno od 26 stupnja zapadne dužine. Za tu je svrhu predvidio da mu posluže avioni i ratni brodovi koji će djelovati s Newfoundlanda, Nove Škotske, iz Sjedinjenih Država, s Bermuda i sa Karipskog otočja, pa možda poslije i s Brazila“ (Churchill 2002: 539). Nadalje, 18. travnja vlada SAD-a objavljuje demarkacijsku liniju između istočne i zapadne hemisfere. Roosevelt ju je obznanio u poruci od 11. travnja te će ona postati istinskom pomorskom granicom SAD-a. U svoju je sferu uključivala britanski teritorij na američkom kontinentu i oko njega, te Grenland i Azore, a uskoro je proširena i na istok, sve do Islanda. Također, kanadska mornarica

je preuzela na sebe dio odgovornosti u štíćenju svih konvoja na zapadnom sektoru oceanske rute (Churchill 2002: 538–539).

Prioritet je bila industrija odnosno povećati proizvodnju oružja, a strateški imperativ – Britanski otoci i Sueski kanal, koji su se imali održati po svaku cijenu (Harriman i Abel 1978: 46). Američkim je brodovima 13. travnja 1941. dopušteno da slobodno prođu Crvenim morem radi opskrbe britanske vojske na Bliskom istoku (Weber 2008). Roosevelt je objavio da Crveno more prestaje biti zona sukoba te se na taj način omogućila otprema zaliha britanskim trupama u regiji pri čemu su izbjegnute odredbe zakona o neutralnosti iz 1939. (Graubard 2010: 239). Roosevelt je 26. travnja 1941. isporučio dvadeset brzih ophodnih čamaca u Britaniju, dok su istodobno britanski ratni brodovi redovito na popravku u američkim lukama.

Harriman je primio pismo Williama Bullitta, datirano 29. travnja 1941., u kojem se ističe: „Ništa se temeljito neće dogoditi sve dok predsjednik ne navede, ili dok Hitler ne pruži neki incident koji bi javno mnijenje smatralo uvredom nacionalne časti“ (Harriman i Abel 1978: 50). Nadalje, Harriman je u pismu Robertu Whiteu, predsjedniku tvrtke Western Union Telegraph, bio još otvoreniji: „Mi ćemo u rat jednom morati ući, ukoliko nismo pripravnici da se potpuno odrekemo one nacionalne politike koju smo prihvatili. Što prije uđemo, posao će biti kraći“ (Harriman i Abel 1978: 50). Inače, Harriman je bio direktor tvrtke Western Union. Postavlja se pitanje kakva je to „nacionalna politika“ koja se temelji na suprotstavljanju Njemačkoj i kada je prihvaćena. SAD je svakim danom bio sve bliže službenom ulasku u rat, a upad ratnoga broda *Bismarck* u Atlantik potkraj mjeseca svibnja stvorio je još jednu veliku napetost. Roosevelt je 27. svibnja, kada je potopljen *Bismarck*, izjavio: „Bilo bi ravno samoubojstvu čekati da nam (neprijatelj) dođe pred kuću... Stoga smo proširili ophodnje u vodama sjevernog i južnog Atlantika“ (Churchill 2002: 540). Nakon ovoga incidenta predsjednik je proglasio „stanje neograničene nacionalne pripravnosti“. Također, postoje podaci koji potvrđuju da su Nijemci bili uznemireni te da su admirali Raeder i Dönitz zahtijevali od Hitlera da im dopusti slobodnije kretanje podmornica i djelovanje bliže američkoj obali, no Hitler je bio nepopustljiv, znajući snagu američke vojske i želje vladajućih. Zahtijevao je da se njemačke snage klone svih provokacija (Churchill 2002: 540).

Nevolju je i dalje stvarao izolacionizam pa je „u ljeto 1941. godine, niti četiri mjeseca prije izbijanja rata, sa samo jednim glasom više u Predstavničkom domu, ponovno uvedeno novačenje“ (Kissinger 2000: 346). Prvo britansko izvješće da je američki ratni brod, djelujući po nalogu predsjednika Roosevelta, napao njemačku podmornicu u blizini Grenlanda stiglo je 9. lipnja. I njemačka imovina u SAD-u bila je 14. lipnja 1941. zamrznuta, dok se 15. lipnja to dogodilo Italiji. Roosevelt je 17. lipnja zahtijevao povlačenje njemačkih konzula, zatvaranje njemačkog konzulata, gašenje njemačkih agencija za prijevoz, njemačkih (informacijskih) ureda itd. (Weber 2008). Roosevelt nije uspio isprovocirati njemački odgovor kojim bi se opravdalo američko otvaranje neprijateljstva.

SAD će potpuno zadobiti naklonost javnoga mnijenja u trenutku kada bude izravno napadnut i tada kreće aktivacija potpune vojne spremnosti. Churchill (2002:

55) navodi da se silno želio sastati s Rooseveltom, s kojim se dopisivao (prisno) već dvije godine, što mu je izuzetno drago jer njegovim žilama teče američka krv. Razmjena pisama započela je u rujnu 1939. kada je Roosevelt čestitao Churchillu povratak na položaj ministra mornarice u vladi Nevillea Chamberlaina, a Churchill je u svibnju 1940. naslijedio Chamberlaina (Donnelly 2005: 96). Prva poruka koju je kao premijer uputio Rooseveltu datirana je 15. svibnja: „Jedino što sada molim jest da proglasite stanje nezaraćenosti, što bi značilo da ćete nas pomagati svačim osim stvarnom upotrebom oružanih snaga“ (Harriman i Abel 1978: 29). U tom razmjenjivanju Churchillu je stiglo oko osamsto brzojava, odnosno pisama, dok ih je on Rooseveltu uputio oko devetsto pedeset (Churchill 2002: 322).

Ovo stanje je potrajalo do potpisivanja Atlantske povelje, koja je u američkoj i britanskoj javnosti dobila veliku pozornost. Na prvom sastanku, održanom od 9. do 12. kolovoza, dvojica lidera su raspravljala o tijeku rata i eventualnom američkom sudjelovanju te o tome kako bi svijet poslije rata trebao izgledati. SSSR je već bio u ratu s istim neprijateljem (kao i Britanija) te je Staljin odgovorio savezom s Britancima i slanjem misije u Sjedinjene Američke Države, koje su obećale pomoć na osnovi Zakona o zajmu i najmu, kao što su otprije imale i s Velikom Britanijom.

Atlantska povelja je objavljena 14. kolovoza, dva dana nakon formalnog završetka susreta (Churchill 2002: 30; Schulzinger 2011: 165). Roosevelt je zagovarao oprečno stajalište onomu koje je prije vrijedilo za međunarodni poredak, dakle, ni ravnoteža sila, ni obnova carstva (Kissinger 2015: 237). U tehničkom smislu, SAD kao neutralna država zajedno s jednom zaraćenom silom objavljuje deklaraciju. Njihova zajednička izjava nije sadržavala tradicionalno određenje ratnih ciljeva, već zamisao o novoj podjeli svijeta: „nakon konačnog uništenja nacističke tiranije, slobodne države odreći će se upotrebe sile i nametnuti trajno razoružanje zemljama koje prijete agresijom“ (Kissinger 2000: 348). Churchill je s razlogom umetnuo formulaciju s „konačnim uništenjem nacističke tiranije“, očekujući donekle da će Roosevelt to spriječiti kako se ne bi kompromitirala američka prividna neutralnost, no Roosevelt, na njegovo iznenađenje, nije tražio da se to ukloni. Povelja sadrži osam načela od kojih treba istaknuti protivljenje teritorijalnim promjenama bez pristanka stanovništva, inicijativu za razoružanje država opasnih po mir te stvaranje adekvatnoga sustava za održavanje mira i sigurnosti u svijetu, koji će kasnije doći u obliku Ujedinjenih naroda (Kissinger 2015: 234). Churchill vjerojatno ne bi prihvatio sva navedena načela, posebno smanjenje utjecaja (postupnu dekolonizaciju), ali s obzirom na stanje na ratištu i obrambenu (ne)moć Velike Britanije dogovor s SAD-om bio je neizbježan ako se iz rata ne želi izaći kao gubitnik. Nakon sastanka, neintervencionisti su prosvjedovali, ali nisu uspjeli ništa značajnije promijeniti. Churchill je bio više nego zadovoljan sastankom, a svom je ratnom kabinetu po povratku rekao da će SAD voditi rat, ali ga neće objaviti (Schulzinger 2011: 166). Rooseveltova taktika bila je provokacija, traženje incidenta koji će mu biti opravdanje za otvoreni ulazak u rat. Očekivao je taj „incident“ na Atlantiku, ali se on dogodio na – Pacifiku.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Završetkom Drugoga svjetskog rata SAD je postao vodeća svjetska sila. Pritom će Velika Britanija kao i SSSR te europske države koje su sudjelovale u sukobu, neovisno o tome na kojoj su se strani borile (jedne zbog prihvaćanje pomoći SAD-a, a druge zbog novonastale ratne odštete), nakon rata biti dužne SAD-u zbog Zakona o zajmu i najmu. Velika Britanija je tijekom rata praktički predala SAD-u sve svoje ekonomske i strateške pozicije u svijetu.

Americi će ovo biti najvažniji rat u 20. stoljeću jer će joj osigurati neviđenu svjetsku kontrolu koja traje do danas. Rat je donio duboke i trajne političke, društvene i kulturne promjene u svijetu. Globalni sukob koji je utjecao na to da Amerikanci svoju zemlju smatraju neupitnim i glavnim svjetskim arbitrom svest će se na slogan da je ovo svakako bio „pravedan rat“, gdje se najjasnije vidi razlika između dobra i zla (DeRosa 2006: 9) Prema ovoj interpretaciji, za druge ratove u 20. stoljeću još se može tvrditi da su imali propusta ili su bili pokrenuti na inicijativu SAD-a s predumišljajem, no za ovaj rat to se nikako ne može reći. Ovakav pogled naglašen je u medijima, filmovima i literaturi putem vojne i političke indoktrinacije, ali i u formalnom i neformalnom obrazovanju, što se očituje i u školskim udžbenicima. Američko sudjelovanje u Drugom svjetskom ratu bit će najznačajniji korak k njihovu stalnom međunarodnom vojnom angažmanu. Također, ovaj će rat iznijeti slogan (koji se još koristi) o ugroženosti američkih interesa ili američke sigurnosti, a sam državni vrh može odlučiti jesu li ugroženi, kada i gdje. Izbjegavanje identificiranja američke politike s imperijalističkom politikom bio je kamen temeljac vanjske politike SAD-a. Dakle, vidljivo je manevriranje američke politike u izazivanju sukoba s obzirom na to da su sukob prvotno „dobili“ na Tihom oceanu, usprkos činjenici o svojevrsnoj „Hitlerovoj nepromišljenosti“ te je ujedno zanimljiva odluka o stavljanju prioriteta na sukob s Njemačkom.

Roosevelt će se sastati s Churchillom i odlučiti aktivnije pomoći tek nakon što osvoji još jedan predsjednički mandat te dodatno učvrsti svoju poziciju. Teza da SAD najprije rješava stvari na domaćem terenu, a zatim vodi agilniju vanjsku politiku bit će nakon Drugoga svjetskog rata još mnogo puta potvrđena. Roosevelt je neslužbeno, mimo Kongresa, uveo SAD u rat jer je on samo tijelo za provođenje politike koju Kongres utvrdi. On će kontinuirano kršiti predsjedničku prisegu i djelovati mimo zakona. Kasnije se Roosevelta u javnosti pokušavalo obraniti da je lagao američkom narodu za njegovo dobro te da je niz zakona prekršio zbog uzvišenoga cilja, što se u većini interpretacija i prihvatilo.

LITERATURA

- Best, Geoffrey. 2006. *Churchill i rat*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Bohlen, Charles. 1976. *Svjedok povijesti: 1929.-1969*. Zagreb: Globus.
- Buchanan, Patrick J. 2008. *Churchill, Hitler, and "The Unnecessary War": How Britain Lost Its Empire and the West Lost the World*. New York: Three Rivers Press.
- Chamberlin, William Henry. 1994. How Franklin Roosevelt Lied America Into War. *The Journal of Historical Review* 14(6): 19–21. http://www.ihr.org/jhr/v14/v14n6p19_Chamberlin.html.
- Churchill, Winston Spencer. 2002. *Drugi svjetski rat*, 1. sv. Zagreb: Školska knjiga.
- Colby, Benjamin. 1979. *Twas a Famous Victory: Deception and Propaganda in the War with Germany*. New Rochelle: Arlington House.
- Čehulić, Lidija. 2003. *Euroatlantizam*. Zagreb: Politička kultura.
- Deacon, Richard. 1980. *Povijest britanske tajne službe*. Zagreb: Globus.
- DeRosa, Christopher S. 2006. *Political Indoctrination in the U.S. Army from World War II to the Vietnam War*. University of Nebraska Press.
- Deutscher, Isaac. 1977. *Staljin: politička biografija*. Zagreb: Globus.
- Donnelly, Mark. 2005. *Britain in The Second World War*. Routledge.
- Ford, Douglas. 2006. *Britain's Secret War against Japan, 1937–1945*. Routledge.
- Gilbert, James L. i John P. Finnegan, ur. 1993. *U.S. Army Signals Intelligence in World War II: A Documentary History*. Washington, D.C.: Center of Military History United States Army.
- Gilbert, Martin. 2008. *Churchill and America*. London: Free Press.
- Goluža, Miroslav. 2010. Operacija „Morski lav“ i odnosi velikih sila (1939. – 1941.). *Polemos* 13(25): 93–108.
- Graubard, Stephen R. 2010. *Predsjednici: povijest vladanja američkih predsjednika modernog doba*. Zagreb: Tim press d.o.o.
- Harriman, W. Averell i Elie Abel. 1978. *Specijalni poslanik kod Churchilla i Staljina: 1941-1946*. Zagreb: Globus.
- Hitler, Adolf. Reichstag speech of Dec. 11, 1941. (Declaration of war against the US.) Institute for Historical Review. http://www.ihr.org/jhr/v08/v08p389_Hitler.html.
- Hoggan, David L. 1983. President Roosevelt and The Origins of the 1939 War. *The Journal of Historical Review* 4(2): 205–255. http://www.ihr.org/jhr/v04/v04p205_Hoggan.html.
- Kershaw, Ian. 2017. *Do pakla i natrag: Europa 1914.–1949*. Zagreb: Fraktura.
- Kissinger, Henry. 2000. *Diplomacija*. Zagreb: Golden marketing.
- Kissinger, Henry. 2015. *Svjetski poredak*. Zagreb: Školska knjiga.
- Kuhn, David. 1979. *Šifranti protiv špijuna*, 1. knjiga. Zagreb: Centar za informacije i publicitet.
- Kurtović, Šefko. 2005. *Opća povijest prava i države*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

- Ogden, Christopher. 1994. *Life of the Party: The Biography of Pamela Digby Churchill Hayward Harriman*. London: Little, Brown and Company.
- Overy, Richard. 1996. *Why the Allies Won*. London: Pimlico.
- Parkes, Henry Bamford. 1985. *Istorija SAD*. Beograd: Rad.
- Sellers, Charles, Henry May i Neil R. McMillen. 1996. *Povijest Sjedinjenih Američkih Država*. Zagreb: Barbat.
- Schulzinger, Robert, D. 2011. *Američka diplomatija od 1900. godine*. Beograd: Udruženja za studije SAD u Srbiji.
- Snyder, Timothy. 2018. *Krvava prostranstva: Europa između Hitlera i Staljina*. Zagreb: Faktura.
- Tajna prepiska Churchill – Staljin 1941-1945*. 1965. Ur. Frane Barbieri. Zagreb: Epoha.
- Vukadinović, Radovan. 2008a. *Vanjska politika Sjedinjenih Američkih Država*. Zagreb: Politička kultura.
- Vukadinović, Radovan. 2008b. *Amerika i Rusija*. Zagreb: Politička kultura.
- Weber, Mark. 2008. The 'Good War' Myth of World War Two. Institute for Historical Review. http://www.ihr.org/news/weber_ww2_may08.html.
- Weber, Mark. 1983. President Roosevelt's Campaign To Incite War in Europe: The Secret Polish Documents. *The Journal of Historical Review* 4(2): 135–172. http://www.ihr.org/jhr/v04/v04p135_Weber.html.
- Zinn, Howard. 2012. *Narodna povijest Sjedinjenih Američkih Država: 1492. – danas*. Zagreb: V.B.Z.
- Zinn, Howard. 2003. *Terorizam i rat*. Zagreb: Prometej.

POLITICS OF FRANKLIN DELANO ROOSEVELT TOWARDS GREAT BRITAIN SINCE ENTERING IN SECOND WORLD WAR UNTIL ATLANTIC CHARTER

Danijel Jurković

SUMMARY

This paper is discussing the problem of United States politics and its political leadership before their entering in the Second World War apropos German to sign the Atlantic Charter. Procedures of F. Delano Roosevelt against Germany on the Atlantic ocean, wanting to provoke Germany to declare war to US, or at the same time, ultimatums and provocations against Japan, were obvious provocations to those countries to provoke their attack on USA. That time use FDR to create justification, in front of public, for direct confrontation with "Axis powers". In many ways is questionable US policy before and during the Second World War, therefore in later history main discourse became that they were in isolationism when they were "suddenly" attacked by the Japanese Empire. In addition, the paper describes an "informal marriage" between US and United Kingdom through special deputies.

Key words: Franklin Delano Roosevelt, geopolitics, United States of America, isolationism, special deputy, "informal marriage", unofficial entering in the war, Atlantic Charter.

